

Stasiewicz-Jasiukowa, Irena

Posiedzenia naukowe Zakładu Historii Nauki i Techniki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 5/3-4, 531-534

1960

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wstępny do tego rozdziału, zdaniem prof. Serejskiego, może być opracowany dopiero po otrzymaniu kompletnego materiału.

Podjęta dyskusja skoncentrowała się na następujących zagadnieniach:

- a) terminarz prac,
- b) rola redaktorów poszczególnych części *Zarysu*,
- c) sprawa praw autorskich współautorów *Zarysu*,
- d) zaopatrzenie *Zarysu* w bibliografię oraz indeksy — rzeczowy i osobowy.

W związku z koniecznością wydania drukiem *Zarysu* w I kwartale 1964 r. ustalono, iż terminarz prac powinien wyglądać następująco:

- 1) do końca 1960 r. — napisanie i zebranie materiałów cząstkowych,
- 2) do końca 1961 r. — przygotowanie poszczególnych rozdziałów do druku w formie powielonej makiety,
- 3) w początkach 1963 r. — oddanie przedyskutowanych i poprawionych tekstów do druku.

W toku dyskusji przypomniano, iż dzieło będzie zarysem dziejów nauki polskiej w całości a nie dziejów poszczególnych nauk i dlatego też na redaktorach ciąży obowiązek opracowania jednolitego tekstu, co oznacza właściwie napisanie swoich rozdziałów na podstawie otrzymanych tekstów (naturalnie, przy szerokiej konsultacji z autorami). Można się jednak spodziewać, że opracowanie tekstów napotykać będzie tym większe trudności, im bliżsi będziemy wieku XX i dlatego należy zastanowić się nad powołaniem podredaktorów dla całych gałęzi nauk pokrewnych, np. przyrodniczych czy technicznych. Jasną jest przy tym sprawa, iż wkład redaktorów nie może zastąpić pracy autorów opracowań cząstkowych i na nich ciąży pełna odpowiedzialność za poziom naukowych dostarczonych do *Zarysu* materiałów.

Dostarczone przez autorów opracowania będą musiały być wykorzystane a nie drukowane *in extenso* właśnie z uwagi na charakter dzieła, poświęconego historii nauki jako całości i dlatego należałoby rozpatrzyć możliwość powołania serii powielanej pod nazwą *Materiały do zarysu historii nauki polskiej*, w której byłyby drukowane pełne teksty nadsyłanych prac. W samym *Zarysie* można by powołać się na odpowiednie opracowania, wydrukowane w tych *Materiałach*.

Ustalono również, iż *Zarys* powinien być zaopatrzony w dwa indeksy — rzeczowy i osobowy.

Z.S.

POSIEDZENIA NAUKOWE ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI

18 czerwca br. odbyło się w Krakowie zebranie Zespołu Historii Metodologii z referatem doc. dr Waldemara Voisé *Formowanie się nowożytnej postawy poznawczej w naukach społecznych epoki Renesansu*. W posiedzeniu wzięli również udział członkowie Zespołu Odrodzenia i Oświecenia. Ten sam referat wygłoszony został 23 czerwca br. w Warszawie — na zebraniu pracowników naukowych Zakładu Historii Nauki i Techniki oraz Instytutu Filozofii

i Socjologii. Po referacie — zarówno na posiedzeniu krakowskim, jak i warszawskim — rozwinęła się ożywiona dyskusja.

W referacie, który jest częścią większej pracy, zasygnalizował autor i omówił następujące problemy: renesansowy uniwersalizm poznawczy i jego genezę, typy wiedzy, myślenie porównawcze, nowe spojrzenie na rzeczywistość, rozwój myślenia historycznego, żądę przemian i wymogi praktyki oraz problem doświadczenia i rozumu w naukach społecznych. Doc. Voisé, analizując zagadnienie renesansowego uniwersalizmu poznawczego, zwrócił uwagę na pozostałości średniowiecznego światopoglądu; następnie stosunkowo dużo miejsca poświęcił problemowi jednolitości świata natury i kultury oraz jedności metod badawczych we wszystkich dziedzinach nauki — egzemplifikując swe tezy bogatym materiałem. Dalej omówił prelegent typy wiedzy czasów Renesansu, zasygnalizował zmianę „jakościowego“ stylu myślenia na „ilościowy“. Rozwojowi myślenia porównawczego sprzyjały w dobie Renesansu czynniki ekonomiczne, społeczne i kulturalne. Nowe spojrzenie na rzeczywistość kształtowało się poprzez porównywanie zjawisk dokonujących się „w przestrzeni“ i „w czasie“ — tak np. przez pryzmat przeszłości i przyszłości widziano w nowym świetle teraźniejszość. Zdaniem autora początki myślenia naukowego wiążą się między innymi także z myśleniem utopijnym. Doc. Voisé — mówiąc o rozwoju myślenia historycznego w okresie Renesansu — zwrócił uwagę na wytworzenie się nowej hierarchii nauk, na przenikanie historycznego myślenia w głąb poszczególnych dyscyplin, jak np. religia, etyka, prawo czy polityka, i na stopniowe różnicowanie się myśli historycznej.

Analiza zagadnienia doświadczenia i rozumu oraz wzajemnego stosunku elementów empirycznych i racjonalistycznych doprowadziła autora do konkluzji, że ujęcie materiału empirycznego według kryteriów rozumowych oznaczało jednocześnie przeciwstawienie się tradycyjnemu systemowi myślenia.

W dyskusji — która odbyła się na zebraniu krakowskim i warszawskim — wzięli udział: prof. prof. Henryk Barycz, Eugeniusz Olszewski, Kazimierz Opałek i Paweł Rybicki; doc. doc. Mirosława Chamcówna, Leszek Kołakowski, Jerzy Pilecki, Stanisław Szpilczyński, Janusz Tazbir i Ignacy Zarębski; dr dr Zbigniew Bezwiński, Paweł Czartoryski, Jadwiga Dianni, Janusz Górski i Irena Stasiewicz; mgr mgr Jerzy Rebeta, Maria Władyczanka i Ryszard Wołoszyński.

Dyskusja skoncentrowała się wokół kilku zagadnień. Pierwsze z nich — nad którym dyskutowano zarówno w Warszawie, jak i w Krakowie — to zagadnienie ram czasowych Renesansu i jego stosunku do okresów granicznych. Zdaniem dyskutujących (doc. doc. L. Kołakowski i J. Tazbir) referent ujął okres Renesansu w zbyt rozległe ramy czasowe, przez co nie została dostatecznie jasno uwypuklona specyfika nauk społecznych tego okresu w zestawieniu z epoką Średniowiecza i Baroku. Sugerowano też, iż wskazane byłoby stosowanie odmiennych kryteriów przy interpretacji Renesansu zachodnioeuropejskiego i polskiego. W odpowiedzi na powyższe uwagi prelegent wyjaśnił, że do ujęcia epoki Renesansu w szersze ramy chronologiczne skłoniła go konieczność ukazania genezy i pozostałości Renesansu; nie posługiwał się on dlatego metodą „przekrojową“, tzn. nie rozpatrywał materiału w określonych, wąskich odcinkach czasowych, lecz śledził przebieg procesu kształtowania się postaw poznawczych od ich powstania do zaniku.

Innego typu zastrzeżenia wzbudziły zastosowane przez prelegenta w stosunku do Renesansu ramy czasowe podczas dyskusji krakowskiej. Dyskutowano tu nad zagadnieniem, czy można w ogóle nakreślić wyraźną cezurę między okresem Odrodzenia i Oświecenia — biorąc pod uwagę fakt, iż w obydwu epokach występowało nie tylko wiele wspólnych problemów, lecz także takich samych ich ujęć (np. problem historyzmu, encyklopedyzmu itd.). Właśnie te tzw. „cechy wieczyste“ i cechy specyficzne nauk społecznych epoki Renesansu nie zostały dostatecznie wyraźnie rozgraniczone i uwypuklone w referacie (prof. H. Barycz, doc. M. Chamcówna, dr I. Stasiewicz, dr J. Górski).

Dyskusję wywołała też sprawa selekcji materiałów egzemplifikacyjnych w referacie. Zdaniem doc. L. Kołakowskiego w zależności od metodologicznego punktu wyjścia i selekcji materiałów można dojść do różnych wniosków, do odmiennej koncepcji epoki. Dla przykładu dyskutant ukazał swój stosunek do niektórych zagadnień epoki Renesansu. Przyjmując inne kryteria wyboru widzi on w Renesansie inne cechy aniżeli prelegent. Zastrzeżenia co do doboru przez referenta materiału egzemplifikacyjnego miał także doc. J. Tazbir. Z metodologicznym ujęciem referatu doc. W. Voisé polemizował w Krakowie prof. K. Opałek.

Zagadnieniem, które wywołało na obydwu posiedzeniach szczególnie ożywioną dyskusję, był problem uniwersalizmu renesansowego. Prof. P. Rybicki, nawiązując do rozważań doc. Voisé, wyraził swoje poglądy na uniwersalizm. Zwrócił on uwagę na możliwość ujęcia tego zagadnienia z różnych punktów widzenia:

1. „Personalistyczne“ ujęcie uniwersalizmu — uniwersalizm jako pewna, traktowana personalnie, tendencja myślenia.
2. Uniwersalizm jako pojęcie filozoficzne.
3. Ujęcie uniwersalizmu od strony metodologicznej.

Prof. Rybicki uważa, że przy analizie zagadnienia uniwersalizmu należy wyjść od sprecyzowania, z jakiego punktu widzenia rozpatrujemy powyższy problem.

W dalszej dyskusji wskazywano na związki istniejące między renesansową postawą poznawczą a nowymi prądami, występującymi wówczas w sztuce i w poglądach estetycznych (doc. J. Pilecki). Zdaniem prof. E. Olszewskiego w pracach syntetycznych, dotyczących epoki Renesansu, trzeba brać pod uwagę ścieranie się dwóch sprzecznych tendencji w postawie poznawczej: średnio-wiecznej i nowożytniej; przejawy tego zjawiska widać szczególnie wyraźnie w naukach przyrodniczych, uwzględnienie których w referacie wzbogaciłoby znacznie jego treść.

Doc. Voisé — ustosunkowując się do głosów dyskusyjnych — stwierdził, iż, jego zdaniem, uniwersalizm renesansowy jest formą szczątkową wcześniejszej epoki. Zakres pojęcia nauki obejmuje zarówno nauki ścisłe, jak i społeczne — pojęcie nauki jako późniejszej „science“ (= science exacte) krystalizuje się dopiero w epoce porenasansowej.

W dyskusji poruszono także zasygnalizowany przez prelegenta problem „matematyzmu“ w naukach społecznych (prof. E. Olszewski, dr J. Dianni). Prof. Olszewski twierdził, że w okresie Renesansu rozwój matematyki nie posunął się jeszcze tak daleko, by stać się podstawą do matematycznego traktowania wszystkich nauk — łącznie ze społecznymi; właściwym twórcą mate-

matyzmu był dopiero Kartezjusz, lecz fakt przejścia od eksperymentu do myślowych konstrukcji kartezjańskiego typu świadczy raczej o pewnego rodzaju nawrocie do sposobu myślenia typowego dla Średniowiecza. Doc. Voisé w odpowiedzi stwierdził, iż uważa on, że przejawem „matematyzmu“ w czasach Renesansu są tendencje systematyczne, stworzenie ideału metody matematycznej typu dedukcyjnego, co wiązać jednak należy raczej z przyszłą aniżeli przeszłą epoką.

Poza omówionymi powyżej zagadnieniami, wokół których skoncentrowała się dyskusja, zasygnalizowano kilka innych problemów, jak np. problem stosunku renesansowej nauki do filozofii (dr P. Czartoryski, dr Z. Bezwiński) czy zagadnienie „prześciowości“ epoki Renesansu (prof. P. Rybicki, doc. I. Zarębski).

Biorący udział w dyskusji (prof. prof. H. Barycz, P. Rybicki; doc. doc. J. Pilecki, St. Szpilczyński, J. Tazbir, I. Zarębski; dr dr P. Czartoryski, I. Stasiewicz) podkreślali wielokrotnie wartości referatu — jego interesujące ujęcie i rozległy zakres poruszonych problemów. O zainteresowaniu, które wzbudził referat, świadczyła zresztą najlepiej żywa dyskusja.

Irena Stasiewicz

KONFERENCJA SPRAWOZDAWCZA ZESPOŁU HISTORII POLSKIEJ TECHNIKI HUTNICZEJ I ODLEWNICZEJ

W dniu 26 stycznia br. odbyła się w Krakowie doroczna sesja sprawozdawcza Zespołu Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN¹. Współorganizatorami sesji były: Katedra Historii Techniki Akademii Górniczo-Hutniczej i Muzeum Archeologiczne w Krakowie².

W roku 1959 w pracach Zespołu na czoło wysunęły się badania w zakresie starożytnej techniki metalurgicznej i przetwórstwa żelaznego w Polsce. Wyraziło się to i w programie referatów sesji, których na posiedzeniu popołudniowym było sześć.

Tadeusz Dziekoński (Warszawa) mówił *O imporcie miedzi w czasach neolitu z okolic nadcisańskich na tereny, położone na północ od Karpat w świetle wyników badań spektrograficznych ówczesnych wyrobów i różnych gatunków miedzi rodzimej i rud tlenkowo-węglowych.*

Punktem wyjścia referowanych prac było wykonanie około 200 analiz spektrograficznych, półilościowych, żużli, surowca i wyrobów z miedzi znalezionych w Złotej pow. Sandomierz, a które — jak wykazała towarzysząca im ceramika — pochodziły z neolitycznej kultury ceramiki wstęgowej-mało-

¹ Sprawozdania z poprzednich sesji ukazały się w nrach 3/1958 i 2/1959 „Kwartalnika“.

² Sesja rozpoczęła się od referatu omawiającego dorobek naukowy przewodniczącego Zespołu — doc. Mieczysława Radwana z okazji 70-lecia jego urodzin. Por. informację w dziale „Kronika“ poprzedniego numeru „Kwartalnika“ (przyp. red.).